

Аналіз вхідного опитування випускників бакалаврату щодо актуальності ОП «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація»

Анкета вхідного опитування випускників бакалаврату та цільової аудиторії потенційних вступників щодо актуальності ОП «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація» була розроблена з метою виявлення соціально-психологічних проблем і потреб осіб постраждалих від війни, а також затребуваного випускниками та потенційними вступниками змісту ОП, яка розробляється в раках проєкту задля забезпечення формування у майбутніх фахівців необхідних професійних компетентностей.

Анкета була розроблена проєктною групою в рамках реалізації проєкту «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація», який підтримується Програмою малих грантів (SUDUS) Проєкту підтримки переміщених університетів Програми ім. Фулбрайта в Україні.

Зміст анкети та процедура розсилки

Анкета містила 24 питання, з яких 20 закритих та 4 відкритих. Перед застосуванням цей інструмент був перевірений незалежними учасниками, які не брали участь у дослідженні. Усі пропозиції та рекомендації учасників були інтегровані в остаточну версію анкети.

Респонденти анкетування добиралися з числа потенційних випускників бакалаврату 2023 року, випускників 2022, 2021, 2022 років та потенційних вступників, яких може зацікавити освітня програма «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація». Анкетування було проведено за допомогою Google Forms, яка була надіслана учасникам на електронну пошту. А також розміщена на офіційній сторінці проєкту у Фейсбучі задля більш ширшого охоплення аудиторії

Зміст запитань:

1. Чи Ви працюєте в соціальній сфері?
2. Якщо так, то на якій посаді?
3. Чи Ви наразі надаєте соціально-психологічні послуги?
4. Оцініть ступінь готовності фахівців до поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни (1 – не готові, 5 – повністю готові вже зараз)
5. Яких знань, на вашу думку, бракує фахівцям аби ефективно реалізовувати соціально-психологічну реабілітацію людей, що постраждали від війни (можливі декілька варіантів відповідей)?
6. Які прогнозовані труднощі можуть виникнути у фахівців в процесі поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни (можливі декілька варіантів відповідей)?
7. У скільки разів орієнтовно збільшилася кількість людей, які звертаються за соціально-психологічною реабілітацією з моменту повномасштабної війни?

8. З яких джерел, на вашу думку, постраждалий може отримати інформацію щодо можливостей соціально-психологічної допомоги? (вказати до 5 варіантів)
9. Які потреби наразі є найбільш актуальними серед постраждалих від війни? (вказати всі можливі варіанти)?
10. Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою соціального характеру (можливі декілька варіантів відповідей)?
11. Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою психологічного характеру (можливі декілька варіантів відповідей)?
12. Які запити є наразі актуальними серед вимушено переміщених осіб (можливі декілька варіантів відповідей)?
13. Які запити є наразі актуальними для учасників бойових дій (можливі декілька варіантів відповідей)?
14. Які запити є наразі актуальними для сімей учасників бойових дій (можливі декілька варіантів відповідей)?
15. Які запити є наразі актуальними для дітей, що постраждали від війни (можливі декілька варіантів відповідей)?
16. Які категорії населення прогнозовано будуть найчастіше звертатися за допомогою у поствоєнний період (можливі декілька варіантів відповідей)?
17. Яка проблематика, на вашу точку зору, є актуальною на державному рівні в організації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, постраждалих від війни (можливі декілька варіантів відповідей)?
18. Яка проблематика, на вашу точку зору, буде актуальною в поствоєнній соціально-психологічній реабілітації (можливі декілька варіантів відповідей)?
19. Формування яких нових запитів після війни ви прогнозуєте?
20. Оцініть актуальність майбутньої ОП "Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація"
21. Чи є потреба у запровадженні коротких програм підвищення кваліфікації з поствоєнної соціально-психологічної реабілітації?
22. Якщо на попереднє питання Ви відповіли так, уточніть будь ласка, яку тривалість зазначених програм Ви вважаєте прийнятною?
23. Чи хотіли би Ви навчатися на ОП "Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація"?
24. Якщо Ви відповіли ТАК, будь ласка залиште контакту інформацію (ПІБ, електронну пошту або номер телефону).

Зміст питань був побудований з метою з'ясування соціально-психологічних проблем і потреб осіб постраждалих від війни, а також сукупносні потенційних запитів від вступників.

Учасники опитування

В опитуванні взяли участь 41 особа, з числа випускників бакалаврату та потенційних вступників, які мають намір продовжувати навчання та вступати

на другий (магістерський) рівень вищої освіти. Респонденти добровільно взяли участь у цьому дослідженні.

Результати опитування:

З числа опитаних респондентів 19,5% зазначили, що працюють у соціальній сфері, та 85,4% відповіли, що надають соціально-психологічні послуги.

На питання «Оцініть ступінь готовності фахівців до поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни» (рис. 1) Згідно з отриманими даними, більшість опитаних фахівців у соціальній сфері мають середній рівень (41,5%) готовності до проведення соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни. Проте, значна кількість фахівців (більше 20%) все ще мають низький або дуже низький рівень готовності до проведення реабілітації. Отже, можна зробити висновок, що додаткові навчальні та підвищувальні програми можуть бути необхідні для фахівців, які мають низький рівень готовності. Крім того, варто звернути увагу на причини низького рівня готовності та спробувати виправити їх, щоб забезпечити якісну та ефективну реабілітацію постраждалих від війни.

Оцініть ступінь готовності фахівців соціальної сфери до поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни
41 відповідь

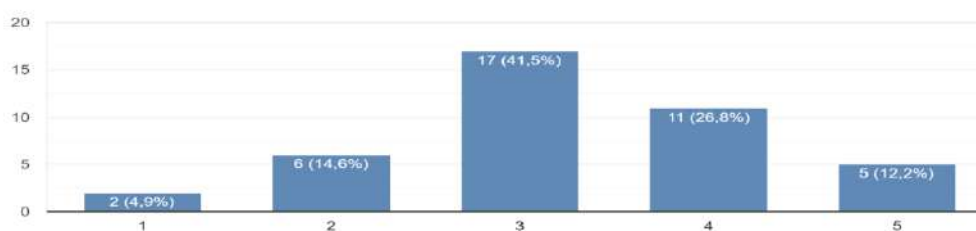

Рис. 1. Відповіді респондентів на питання «Оцініть ступінь готовності фахівців до поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни».

На питання «Яких знань, на вашу думку, бракує фахівцям аби ефективно реалізовувати соціально-психологічну реабілітацію людей, що постраждали від війни» (рис.2) дані показують, що найбільшої нестачі знань у фахівців виявилось щодо роботи з горем та втратою (51,2%), розвитку стресостійкості та кризового екстреного втручання (46,3%). Також опитані вказали на необхідність знань щодо кризового екстреного втручання (41,5%), діагностичних критеріїв розладів, пов'язаних з переживанням гострого стресу та травми (39%), роботи з травмою та стресовими станами (39%). Окрім цього, опитані вважають важливими знання щодо роботи з тривожністю (31,7%) самопомоги фахівцям (36,6%), переживання «втоми від співчуття» (31,7%) та наявності організацій, які надають цільову допомогу поза межами компетенції державних установ та організацій (26,8%). Водночас, відсутність знань в сфері законодавчої та нормативної бази (24,4%), ефективних комунікацій та безконфліктного спілкування (22%) теж визнані

опитуваними як проблема. Загалом, опитування свідчить про необхідність розвитку навичок і знань фахівців соціальної сфери для ефективної підтримки постраждалих від війни.

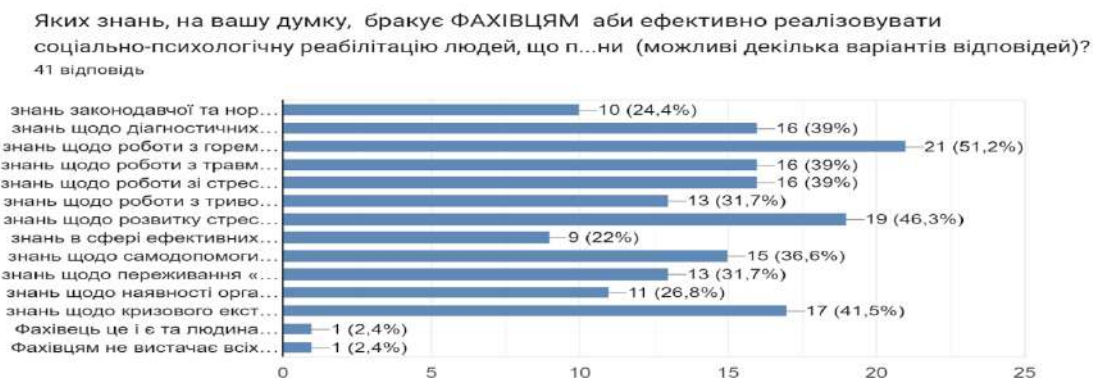

Рис. 2. Відповіді респондентів на питання «Яких знань, на вашу думку, бракує фахівцям аби ефективно реалізувати соціально-психологічну реабілітацію людей, що постраждали від війни?»

Під час реалізації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни, на думку респондентів найбільш прогнозованими труднощами, які можуть виникнути для фахівців є наступні (за їх релевантністю на думку респондентів): професійне вигорання фахівців (68,3%); відсутність достатньої кількості фахівців (56,1%). Наступними за значимістю є труднощі з встановленням контакту з постраждалими (43,9%); відсутність ресурсів для надання допомоги (36,6%); недостатня кількість профільних організацій (36,6%); нездатність посприяти у вирішенні проблеми (31,7%); Відсутність державних і законодавчо визначених механізмів допомоги особам, що постраждали від війни (31,7%), територіальна розпорошеність організацій, що надають допомогу (31,7%). Отже, важливо мати на увазі ці труднощі при плануванні та реалізації програм та проектів з поствоєнної соціально-психологічної реабілітації, щоб забезпечити ефективність та якість наданої допомоги, а також підтримувати фахівців та організації, які працюють у цій сфері.

Які прогнозовані труднощі можуть виникнути у ФАХІВЦІВ в процесі реалізації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що ...війни (можливі декілька варіантів відповіді)?
41 відповідь

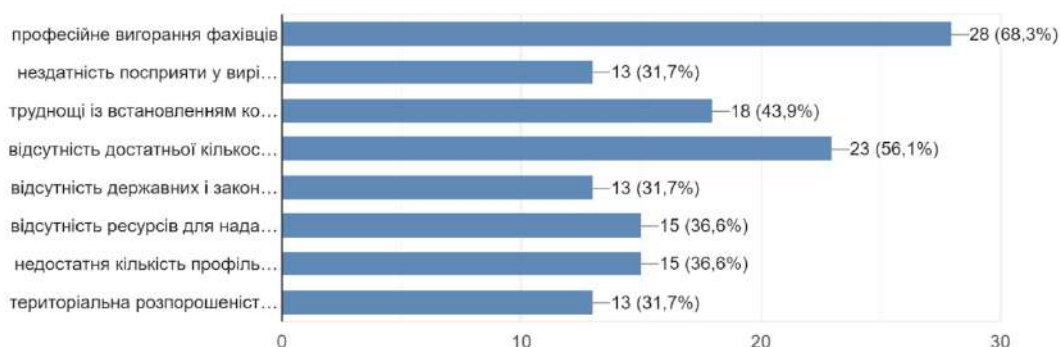

Рис. 3. Відповіді респондентів на питання «Які прогнозовані труднощі можуть виникнути у фахівців в процесі реалізації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни?»

За даними опитування «Які потреби наразі є найбільш актуальними серед постраждалих від війни?» (рис. 4) найбільш актуальними потребами є психологічна допомога (92,7%), матеріальна допомога (90,2%), соціальна підтримка (82,9%), допомога щодо вирішення житлового питання (82,9%) та працевлаштування (80,5%). Це свідчить про те, що постраждалі від війни потребують не тільки матеріальної допомоги, але й підтримки у сфері психічного здоров'я, адаптації до нових життєвих умов та інтеграції до суспільства. Також важливими є потреби у медичній допомозі (63,4%), правовій допомозі (43,9) та відновленню документів (56,1%), освітніх послугах (43,9%). Організації, що займаються реабілітацією постраждалих від війни, повинні враховувати ці потреби та надавати комплексну допомогу, що відповідає потребам цієї групи населення.

Які потреби НАРАЗІ є найбільш актуальними серед постраждалих від війни? (вказати всі можливі варіанти)
41 відповідь

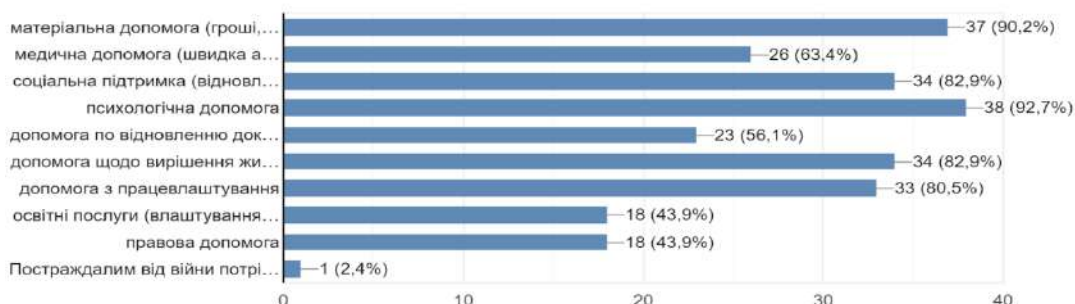

Рис. 4. Відповіді респондентів на питання «Які потреби наразі є найбільш актуальними серед постраждалих від війни?»

Очікуваними результатами є відповіді респондентів на питання «Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою соціального характеру?» (рис. 5). Так, більшість респондентів зазначають, що найчастіше звертаються за допомогою люди, які втратили домівки (90,2%), або їх вимушено полишили та перемістились (84,4%), люди з територій, які були окупованими або на яких відбувались активні бойові дії (80,5%). Також серед категорій, які часто звертаються за допомогою, є члени родин загиблих, полонених, зниклих безвісти, постраждалих від бойових дій та військових злочинів(73,2%), а також постраждалі від бойових дій, військових злочинів та полону (65,9%). Крім того, за допомогою соціального характеру часто звертаються члени родин військовослужбовців (53,7%). Найменш чисельною категорією, яка звертається за допомогою соціального характеру є люди, які приймали переміщених – (26,8%), військовослужбовці (19,5%), медики (19,5%), волонтери (14,6%).

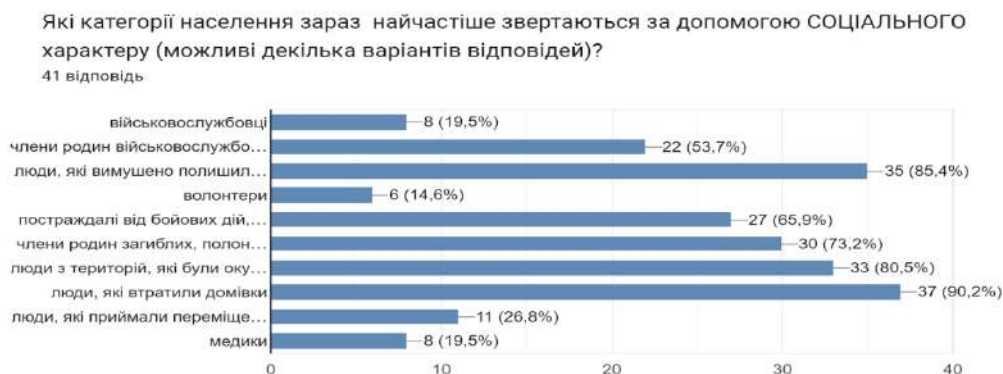

Рис. 5. Відповіді респондентів на питання «Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою соціального характеру?»

На питання «Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою психологічного характеру?» (рис. 6), респонденти зазначили, що найчастіше отримують запити від постраждалих внаслідок бойових дій, військових злочинів та полону (78%), членів родин загиблих, полонених, зниклих безвісти, постраждалих від бойових дій та військових злочинів (75,6%). Також психологічну підтримку шукають члени родин військовослужбовців (68,3%), люди з територій, які були окупованими або на яких відбувались активні бойові дії (68,3%), люди, які вимушено полишили домівки та перемістились (65,9%), люди, які втратили домівки (61%), військовослужбовці (56,1%). Найменше запитів щодо допомоги психологічного характеру прослідковується серед медиків (26,8%), волонтерів (22%), людей, які приймали переміщених осіб (19,5%). Ці категорії населення зазвичай звертаються за психологічною допомогою внаслідок стресових ситуацій, які вони пережили через війну та конфлікт в Україні.

Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою ПСИХОЛОГІЧНОГО характеру (можливі декілька варіантів відповідей)?

41 відповідь

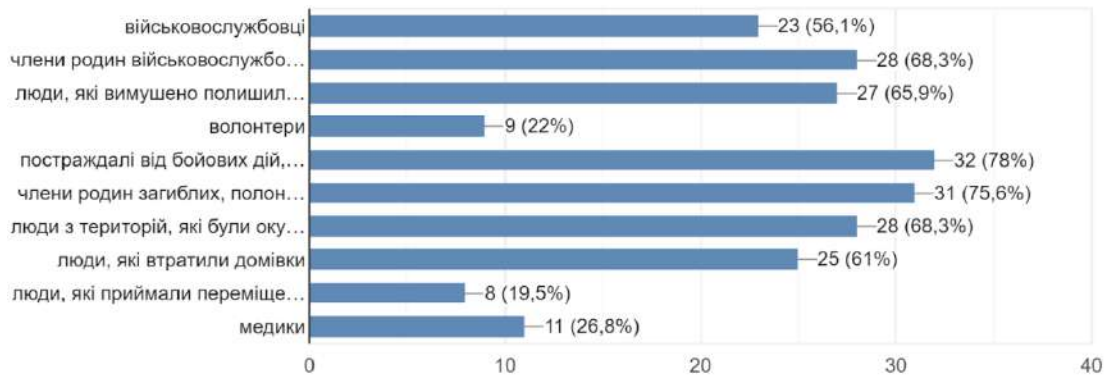

Рис. 6. Відповіді респондентів на питання «Які категорії населення зараз найчастіше звертаються за допомогою психологічного характеру?»

Важливим у розрізі нашого опитування було з'ясування відповіді на питання «Які запити є наразі актуальними серед вимушено переміщених осіб?» (рис. 7). Найбільша частка респондентів зазначила, що найбільша кількість звернень пов'язана із сприянням в оформленні матеріальної допомоги (85,4%), у пошуку житла (75,6%), роботи (70,7%), необхідністю психологічної допомоги (75,6%). Менша, але також вагома частина запитів вимушено переміщених осіб передбачає сприяння в отриманні натуральної допомоги (43,9%), в оформленні компенсації за втрачене житло (43,9%), відновленні та реконструкції житла (39%). Не менш важливим є запит щодо консультування з питань професійної переорієнтації та можливостей самозайнятості (39%).

Які запити є наразі актуальними серед вимушено переміщених осіб (можливі декілька варіантів відповідей)?

41 відповідь

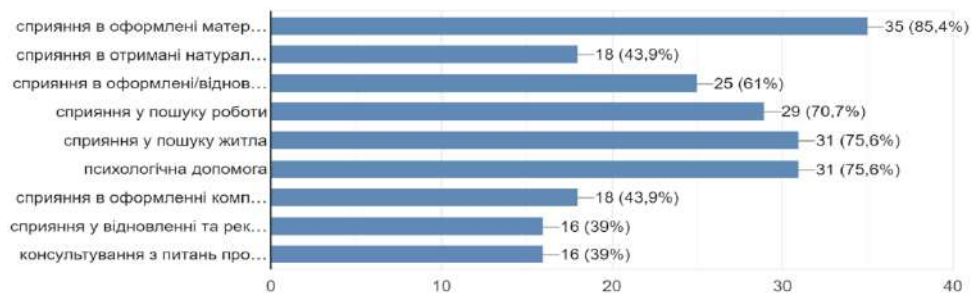

Рис. 7. Відповіді респондентів на питання «Які запити є наразі актуальними серед вимушено переміщених осіб?»

Враховуючи контекст освітньо-професійної програми, та масштаби повномасштабного вторгнення, важливою категорією в ракурсі професійної підготовки фахівців з соціально-психологічної реабілітації є учасники

бойових дій. Так, на питання «Які запити є наразі актуальними для учасників бойових дій?» (рис. 8), респонденти відповіли, що найбільш актуальними запитами є фізична реабілітація (80,5%), робота з «бойовою психічною травмою» (78%), з постратравматичними переживаннями (75,6%), сприяння у протезуванні (63,4%). Менш релевантними є запити щодо корекції адиктивної, делінквентної поведінки (48,8%), сімейного консультування та терапії (43,9%), роботи з інтрузивними спогадами (34,1%). Найменш чисельними запитами є сприяння в оформленні або відновленні документів (29,3%), відновлення соціальних зв'язків (26,8%), сприяння у пошуку роботи / професійній переорієнтації / самозайнятості (22%).

Рис. 8. Відповіді респондентів на питання «Які запити є наразі актуальними для учасників бойових дій?»

Серед сімей учасників бойових дій (рис. 9), найбільш затребуваними запитами, з якими звертаються до надавачів різних соціальних та психологічних послуг, за підрахунками респондентів, є переживання горя і втрати (87,8%), формування навичок первинної допомоги при ПТСР (63,4%), формування навичок поствоєнної взаємодії з учасниками бойових дій (61%), робота з дитячою травмою (58,5%), стресостійкістю та відновленням ресурсу (58,5%). Менш чисельними є запити з питань сімейної терапії (43,9%), відновлення соціальних зв'язків (24,4%).

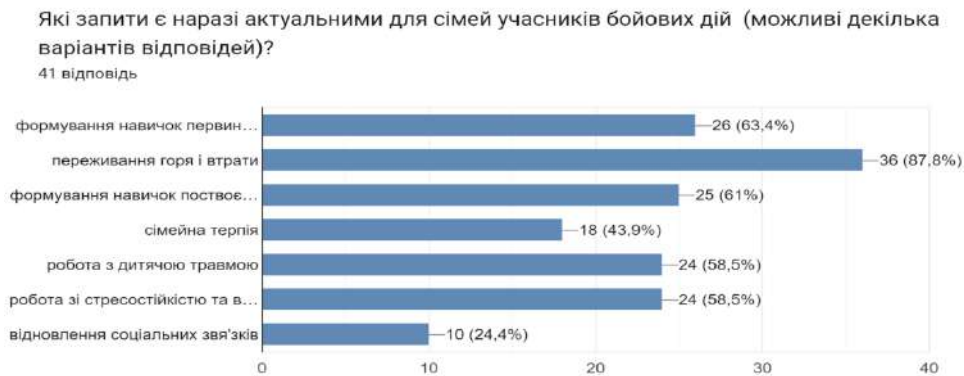

Рис. 9. Відповіді респондентів на питання «Які запити є наразі актуальними для сімей учасників бойових дій?»

Важливим аспектом післявоєнного відновлення є соціально-психологічна реабілітація дітей. Так, на питання «Які запити є наразі актуальними для дітей, що постраждали від війни?» (рис. 10) найчастіше звертаються із необхідністю роботи з тривожними станами (82,5%), реабілітацією після стресу (75%), переживанням горя і втрати (70%), психологічного супроводу травми (70%). Менш чисельними, але також актуальними є запити щодо адаптації в процесі навчання (57,5%), сімейної терапії (55%), відновлення соціальних зв'язків (40%).

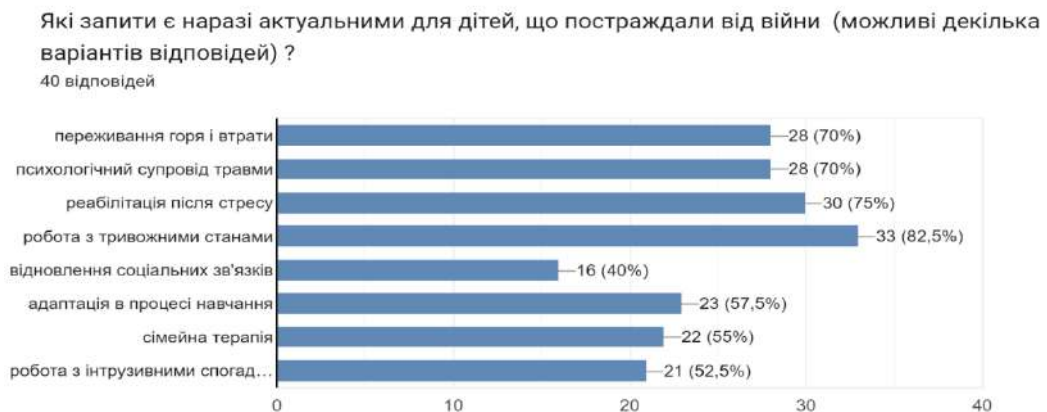

Рис. 10. Відповіді респондентів на питання «Які запити є наразі актуальними для дітей, що постраждали від війни?»

Важливим в контексті розробки ОП є також прогноз фахівців щодо запитів на майбутнє. На питання «Які категорії населення прогнозовано будуть найчастіше звертатися за соціально-психологічною допомогою у поствоєнний період?» (рис. 11), респонденти зазначили, що вони прогнозують збільшення запитів на соціально-психологічну допомогу серед родини загиблих на війні (92,7%), людей, які були в полоні, зазнали тортур (90,2%), військовослужбовці (78%), людей, які перебували в окупації

(73,2%). Трохи меншими за чисельністю, але значними у відсотковому співвідношенні прогнозують запити від внутрішньо переміщених осіб (63,4%), членів родин, в яких у складі сім'ї є військовослужбовці (46,3%), волонтерів (46,3%).

Рис. 11. Відповіді респондентів на питання «Які категорії населення прогнозовано будуть найчастіше звертатися за соціально-психологічною допомогою у поствоєнний період?»

Важливим для прогнозування попиту на ОП та підготовлених фахівців було з'ясування проблематики, яка на думку фахівців є актуальною на державному рівні в організації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, постраждалих від війни (рис. 12). Усі відповіді отримали майже рівнозначний розподіл. На думку респондентів, актуальними напрямками є підготовка кваліфікованих фахівців, здатних здійснювати соціально-психологічну реабілітацію на якісному рівні (68,3%), збільшення кількості соціальних установ та організацій, що можуть надавати допомогу особам, що постраждали від війни (61%), унормування законодавчої та нормативної бази щодо регулювання різних видів послуг та допомог особам, які постраждали від війни (53,7%), розширення переліку соціальних послуг особам, що постраждали від війни (53,7%), збільшення кількості фахівців, здатних здійснювати соціально-психологічну реабілітацію осіб, що постраждали від війни (51,2%), підвищення кваліфікації фахівців, що здійснюють соціально-психологічну реабілітацію (51,2%).

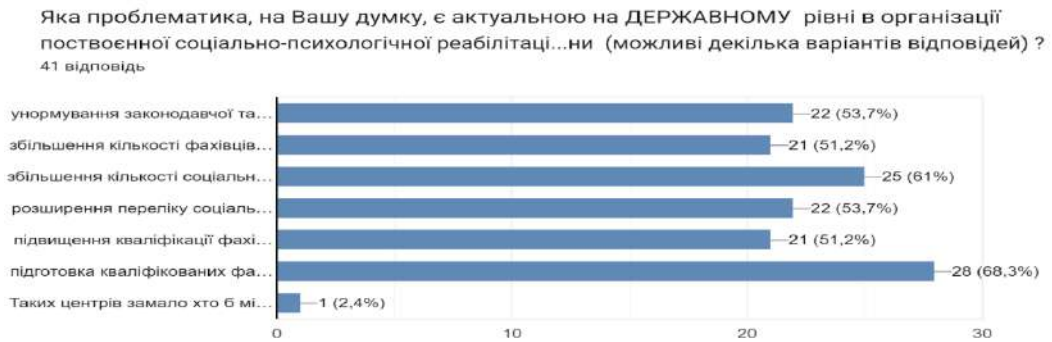

Рис. 12. Відповіді респондентів на питання «Яка проблематика, на Вашу думку, є актуальною на державному рівні в організації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації людей, постраждалих від війни?»

В контексті прогнозування майбутнього попиту та врахування його у змісті ОП, на питання «Яка проблематика, на Вашу думку, буде актуальною в поствоєнній соціально-психологічній реабілітації?» (рис. 13), більшість респондентів відзначають, що затребуваними буде наступна група проблем: робота зі стресовими станами (78%), травмою (63,4%), тривожністю (58,5%), проєктуванням майбутнього (56,1%), симптоматика психічних розладів (53,7%), способи підвищення психологічного благополуччя людини, яка пережила травму війни (51,2%). Менш затребуваними, але не менш актуальними прогнозується робота з адаптацією до цивільної дійсності, «несприйняттям мирного життя», несвідоме (свідоме) бажання повернутися в кризову ситуацію (48,8%), робота зі стресостійкістю (43,9%), аутоагресивною та суїцидальною поведінкою (41,5%). Найменш прогнозованою проблематикою є сприяння у пошуку роботи (26,8%), соціальна адвокація осіб, що постраждали від війни (26,8%), соціально-правовий захист (19,5%), сприяння в організації допомоги щодо оформлення різних видів допомог, документів тощо (14,6%), сприяння в організації побуту (9,8%).

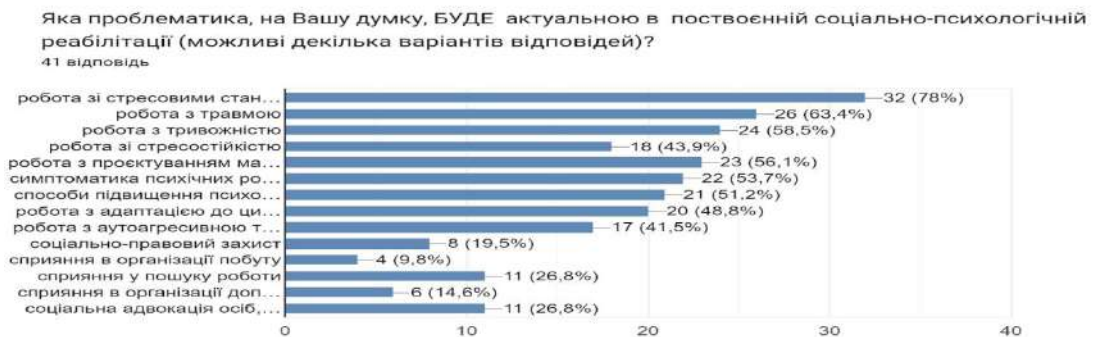

Рис. 13. Відповіді респондентів на питання «Яка проблематика, на Вашу думку, буде актуальною в поствоєнній соціально-психологічній реабілітації?»

За результатами анкетування, був також сформований перелік нових запитів після війни, які прогнозують респонденти. До них відносимо: роботу з тривожністю та стресостійкістю, посттравматичним синдромом, самореалізацією, депресивними станами. Не менш значущим прогнозується запит на сімейну терапію, реабілітацію постраждалих осіб, що були вимушені переміщуватись та перебувати в окупації, втратили близьких, соціальний захист та адвокацію осіб, постраждалих від війни.

Важливим в контексті запровадження ОП було з'ясування актуальності та затребуваності її серед потенційних вступників. Так, 90,2 % (загальний показник за шкалами «5» і «4») опитаних підтверджують її високу актуальність, та 51,2% мають бажання навчатися на ОП. 95,1 % респондентів підтверджують необхідність запровадження короткострокових програм підвищення кваліфікації з поствоєної соціально-психологічної реабілітації.

Висновки. Проведене дослідження довело актуальність та необхідність запровадження ОП «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація». Оскільки значна кількість соціальних працівників та психологів мають низький рівень готовності до проведення соціально-психологічної реабілітації людей, що постраждали від війни. Також важливо звернути увагу на причини низького рівня готовності та інтегрувати необхідні знання в ОП, щоб забезпечити якісну та ефективну підготовку фахівців, здатних здійснювати соціально-психологічну реабілітацію постраждалих від війни.

Опитування виявило недостатність знань у фахівців щодо роботи з горем, втратою, стресостійкістю та кризовим екстреного втручанням. Також, респонденти відзначили ряд труднощів, з якими можуть зіткнутися фахівці при наданні допомоги, таких як професійне вигорання та відсутність достатньої кількості фахівців.

Дослідження також показало, що найбільш актуальними потребами серед постраждалих від війни є психологічна допомога, матеріальна допомога, соціальна підтримка, допомога щодо вирішення житлового питання та працевлаштування. Взагалі, результати дослідження свідчать про те, що постраждалі від війни потребують не лише матеріальної допомоги, але й підтримки у сфері психічного здоров'я, адаптації до нових життєвих умов та інтеграції до суспільства. Врахування цих потреб у плануванні та реалізації програм та проектів з соціально-психологічної реабілітації допоможе забезпечити її ефективність

Опитування свідчить, що найбільш часто за звертаються за соціальною допомогою люди, які втратили домівки, вимушено перемістились та ті, хто мешкав на територіях, де відбувалися активні бойові дії. Також важливими категоріями, які потребують допомоги є члени родин загиблих, полонених, зниклих безвісти, постраждалих від бойових дій та військових злочинів.

Щодо запитів на психологічну допомогу, найбільше за нею звертаються постраждалі від бойових дій, військових злочинів та полону, а також члени родин загиблих, полонених, зниклих безвісти, постраждалих від бойових дій та військових злочинів. Також значна кількість запитів на

психологічну допомогу від членів родин військовослужбовців та людей, які втратили домівки або були вимушені полишити їх.

Кожна група постраждалих від війни має спок специфіку запитів, яку необхідно враховувати при конструюванні змісту ОП. Серед вимушено переміщених осіб актуальними є матеріальна допомога, пошук житла та психологічна підтримка. Учасники бойових дій найбільше потребують фізичної реабілітації, роботи з «бойовою психічною травмою», постравматичними переживаннями та сприяння у протезуванні. Переживання горя і втрати є найбільш поширеним запитом серед сімей учасників бойових дій. Це підтверджує важливість роботи з психологічними проблемами, з якими стикаються родини, які мають досвід військових конфліктів. Також можна зазначити, що навички первинної допомоги при ПТСР і формування навичок поствоєнної взаємодії з учасниками бойових дій є важливими для забезпечення допомоги та підтримки родинам військових.

Діти, які постраждали від війни найбільше потребують психологічної допомоги, в контексті роботи з тривожними станами, реабілітацією після стресу, переживанням горя і втрати та психологічного супроводу травми. Адаптація в процесі навчання, сімейна терапія та відновлення соціальних зв'язків також є важливими аспектами післявоєнного відновлення дітей. Важливо враховувати ці запити при розробці програм та послуг для вимушено переміщених осіб та учасників бойових дій, щоб забезпечити їхню якісну реабілітацію та соціальну адаптацію.

В результаті опитування також зпрогнозовані категорії, які будуть найчастіше звертатися за допомогою у поствоєнний період. Виявлені категорії включають родини загиблих на війні, людей, які були в полоні або зазнали тортур, військовослужбовців, людей, які перебували в окупації та внутрішньо переміщених осіб. Крім того, виявлена актуальна на державному рівні проблематика в організації поствоєнної соціально-психологічної реабілітації, що передбачає підготовку кваліфікованих фахівців, здатних здійснювати соціально-психологічну реабілітацію на якісному рівні, збільшення кількості соціальних установ та організацій, що можуть надавати допомогу особам, що постраждали від війни, унормування законодавчої та нормативної бази щодо регулювання різних видів послуг та допомог особам, які постраждали від війни.

З вищевказаного можна зробити висновок, що в поствоєнній соціально-психологічній реабілітації буде актуальною проблематика роботи зі стресовими станами, травмою, тривожністю, проектуванням майбутнього, симптоматикою психічних розладів та способами підвищення психологічного благополуччя людини, яка пережила травму війни.

Також було виявлено запити на нові послуги, які будуть затребувані у пост воєнний період. До них відносимо: роботу з посттравматичним синдромом, самореалізацією, депресивними станами, сімейною терапією, реабілітацією постраждалих осіб, що були вимушені переміщуватись та перебувати в окупації, втратили близьких, соціальним захистом та адвокацією осіб, постраждалих від війни.

Результати дослідження свідчать про високу актуальність ОП з поствоєнної соціально-психологічної реабілітації та потребу в короткострокових програмах підвищення кваліфікації. Ці дані можуть є підґрунтям для розробки ОП «Поствоєнна соціально-психологічна реабілітація».